

VI. MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO

KONSTANTINO SIRVYDO *PUNKTŲ SAKYMŲ* KRITINIS LEIDIMAS: PRAEITIS, DABARTIS IR ATEITIES PERSPEKTYVOS

Rita Baranauskienė, Ilona Mickienė
(Lietuva / Litwa)

2017 m. lapkričio 29 d. Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institute vyko mokslinis seminaras, kurio metu buvo pristatytas Konstantino Sirvydo *Punktų sakymų* kritinis leidimas, parengtas docentės humanitarinių mokslų daktarės Virginijos Vasiliauskienės ir profesorės Kristinos Rutkovskos. Šį mokslo renginį vedė prof. dr. Danguolė Mikulėnienė, ypač pabrėžusi didžiulį šio leidinio rengėjų nuveiktą darbą.

Seminare savo naujais *Punktų sakymų* teksto tyrimų atradimais pasidalijo Virginija Vasiliauskienė, Kauno fakulteto absolventė ir buvusi šio fakulteto dėstytoja.

Mokslininkė Sirvydo pamokslų tekstus yra tyrusi savo disertacijoje *Atributinio junginio dėmenų tvarka senojoje lietuvių kalboje* ir 2008 m. išleistoje monografijoje *Lietuvių kalbos žodžių tvarka XVI–XIX a.* Kritinis leidimas parengtas 2008–2016 metais Lietuvių kalbos institute. Jo rengimą finansavo Valstybinė lietuvių kalbos komisija, o leidybą – Lietuvos mokslo taryba. Rengiant šį leidinį buvo orientuotasi ne vien į lingvistinius aspektus, bet labiau į pamokslų teksto šaltinių atskleidimą.

Vasiliauskienė pažymėjo, kad vienam tyrėjui sudėtinga apimti ir įvertinti visus tokio sudėtingo trikalbio veikalo tyrimo aspektus, todėl buvo prasminga mokslinė diskusija ir bendras darbas su Vilniaus universiteto profesore poloniste Kristina Rutkovska, rengusia ir tyrusia lenkišką *Punktų sakymų* tekstą ir studijavusia tokių tekstų leidybos patirtį Lenkijoje. Lenkijoje senieji raštai yra geriau ištirti ir iš ten būtina semtis patirties. Lietuvoje iki šiol nebuvo parengtas ir išleistas senosios lietuvių kalbos žodynas, istorinis bibliinių vardų žodynas, o Lenkijoje jų jau išleista ne vienas, todėl Lenkijoje tirti senąją raštiją daug lengviau. Tirdami Abiejų Tautų Respublikos laikotarpį, lenkų tyrėjai dažnai bent iš dalies aptaria ir kultūros reiškinius, būdingus Lietuvai. Lietuvių mokslininkai asmeniškai bendrauja su lenkų mokslininkais, tačiau galėtų būti daugiau bendrų tyrėjų grupių, nagrinėjančių šį abiem valstybėms bendrą laikotarpį.

Virginija Vasiliauskienė seminare koncentravosi į Sirvydo darbų reikšmę. Jos nuomone, Konstantinas Sirvydas (1580–1631), Šventųjų Jonų bažnyčios Vilniuje pamokslininkas, Vilniaus universiteto profesorius, buvo viena intelektualiausių ir universaliausių XVII amžiaus pirmojoje pusėje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje gyvenusių ir kūrusių asmenybių. Jis turėtų būti laikomas ir Šventojo Rašto vertėju bei redaktoriumi, biblinės terminijos ir stiliaus kūrėju, teologu filosofu. Šventojo Rašto vertimai (kad ir fragmentiški), anot prane-

šėjos, padėjo susikristalizuoti ir išlikti lietuvių kalbai, o Europos kultūros tradiciją pasėti į lietuvišką dirvą ir išsakyti lietuvišku žodžiu.

Kalbininkės teigimu, *Punktai sakymų* – tai ne išplėtoti pamokslai, bet pamokslų santraukos. Iš planuotų parengti visus liturginius metus apimančių sekmadieniams skirtų pamokslų santraukų Sirvydas sugebėjo visiškai užbaigti tik pirmąją dalį – 1629 metais buvo išspausdinta pirmoji *Punktų sakymų* knyga, apimanti laikotarpį nuo Advento iki Gavėnios. Likusį neužbaigtą antrosios knygos rankraštį, skirtą Gavėnios ir Velykų laikotarpiui, spaudai parengė ir, praėjus 13 metų po Sirvydo mirties, 1644 metais išleido kiti jėzuitai, jo darbų perėmėjai ir tęsėjai. Didžiausi nuopelnai parengiant spaudai antrąją knygą priskiriami Jonui Jaknavičiui.

Į abi knygas įdėti 25 pamokslų tekstai, apimantys laikotarpį nuo Advento iki Velykų. Šios pamokslų knygos yra trikalbės: jose atskiriomis skiltimis pateikiamas originalus lietuviškas tekstas, jo vertimas į lenkų kalbą ir lotyniškos pastabos bei nuorodos (marginalijos). Prieš kiekvieną pamokslą yra įdėta trumpa evangelijos ištrauka, kuri skaitoma Šventųjų Mišių metu.

Mokslininkė įvardijo svarbiausius Sirvydo darbus: apie 1620 metus išėjo Sirvydo pirmasis (senasis) trijų kalbų – lenkų, lotynų ir lietuvių – žodynas (SD 1620), kurio tikslaus pavadinimo nežinome, nes vienintelis išlikęs jo egzempliorius yra defektinis ir prasideda žodžiu *cechuię*, o baigiasi *znam co.*; žodynai, kurių autoriumi nurodomas Sirvydas, buvo išleisti dar keturis kartus: 1631, 1642, 1677 ir 1713 metais. Tačiau šie keturi žodynai nuo 1620 metų žodyno skiriasi tiek savo žodžių registru, tiek apimtimi, tiek savo lietuviškąja dalimi, todėl kalbininkas Vincas Urbutis jau seniai yra argumentuotai įrodęs, kad Sirvydas turi būti laikomas ne vieno, o dviejų skirtingų žodynų autoriumi.

Rengiant kritinį leidimą, dalis *Punktų sakymų* religinės ir biblinės terminijos buvo sugretinta su Sirvydo senuoju ir su jo vėlesniaisiais žodynais: buvo rasta daug akivaizdžių *Punktų sakymų* ir senojo žodyno leksikos paralelių, tačiau kokių nors aiškiau įžvelgiamų vėlesniųjų žodynų sąsajų su *Punktų sakymų* kalba nenustatyta. Tai dar vienas argumentas Sirvydo senojo ir vėlesniųjų žodynų nesutapatinti. Remdamasi atliktu tyrimu, mokslininkė išsakė hipotezę: „jei Sirvydas buvo 1620 metų žodyno autoriumi, tai vargu ar jis galėjo būti vėlesniųjų (1631, 1642, 1677 ir 1713) autoriumi. 1620 metų žodyno ir *Punktų sakymų* leksikos ryšys yra ypač glaudus“.

Pasak Vasiliauskienės, Sirvydas to meto Lenkijoje buvo gerai žinomas kaip žodynininkas. 1641 m. Varšuvoje atskiru žodynu, pavadintu *Synonyma seu Dictionarium Polono-Latinum*, buvo išleista Sirvydo naujesniojo žodyno lenkų-lotynų kalbų dalis. 2012 m. Vilniuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje, skirtoje Sirvydo žodynams, dalyvavo gausi lenkų kalbininkų grupė. Dauguma *Punktų sakymų* lenkiškame tekste esamų bibliinių citatų yra imtos iš oficialių Jokūbo Wujeko *Naujojo Testamento* (1593) ir *Biblijos* (1599) vertimų. Taigi *Punktai sakymų* lenkų mokslininkams gali būti įdomūs ir svarbūs kaip Wujeko bibliinių vertimų sklaida.

Mokslininkė taip pat pasidalijo savo mintimis apie senųjų tekstų tyrimo problemas ir perspektyvą. Jos žodžiais, dažnai kalbininkai, literatūrologai, kultūros istorijos tyrėjai pasirankiodavo iš Sirvydo pamokslų lietuviško teksto duomenų savo tiriamai sričiai. Nebuvo

jokio kompleksinio visą pamokslų tekstą (lietuvišką, lenkišką ir lotynišką) apimančio tyrimo, siekiant nustatyti, kiek šie Sirvydo pamokslai yra originalūs, ar juose nebuvo remtasi kitais veikalais ir ar tie veikalai nebuvo pamoksluose cituojami, perfrazuojami, komentuojami. Dar 1994 m. italų kalbininkas Guido Michellini buvo išsakęs kritinių minčių apie senųjų lietuvių kalbos paminklų tyrimų būklę ir etapus. Jis teigė, kad norint pereiti nuo senosios lietuvių kalbos išorinių ypatybių analizės prie gilesnių tyrimų, reikia turėti senųjų raštų kritinių leidimų, kuriuose būtų pateikti panaudoti šaltiniai. Neatskyrus skirtingų teksto sluoksnių (autorinio teksto ir vertimo teksto), lingvistinių tyrimo rezultatai būna netikslūs. Michellini nuomonei yra pritarusi ir Rytų Prūsijos lietuviškų raštų tyrėja Ona Aleknavičienė.

Religinio teksto neįmanoma kokybiškai ištirti atsiribojus nuo jo religinio turinio. Siekiant parengti *Punktų sakymų* leidimą tinkamai, reikėjo savarankiškai išsistudijuoti Bažnyčios ir Šventojo Rašto vertimų istoriją, išmokti susirasti ir naudotis įvairiakalbėmis duomenų bazėmis. Pranešėja pažymėjo, kad labai sudėtinga apimti ir visus kritiniams leidimams keliamus tyrimo aspektus, ypač techninio pobūdžio: knygų vandenženklų, įrišimo, spaus-tuvės spaudmenų rinkinių tyrimą. Tokiems dalykams tirti turėtų būti kuriamos specialios atskiros tyrėjų grupės, kurios taptų tyrimo projektų partneriais.

Konstantino Sirvydo *Punktų sakymų* kritinį leidimą sudaro penkios knygos. Pirmosiosiose dviejose – „Punktuose sakymų nuo Advento iki Gavėnios“ (1629) ir „Punktuose sakymų Gavėniai“ (1644) – paskelbti Sirvydo pamokslų rinkinio faksimilės ir dokumentiniai perrašai su kritiniu aparatu. Kitos trys knygos skirtos *Punktų sakymų* teksto tyrimams ir priedams.

PS I (1929) apima 14 pamokslų (14 savaitių sekmadienius) nuo Advento iki Gavėnios. PS II (1644) apima 11 Gavėnios ir Velykų laikotarpiui skirtų pamokslų. Kiekvienas pamokslas suskirstytas į nevienodą skaičių punktų. Ilgiausią pamokslą sudaro 10 punktų, o trumpiausius 2 punktai. Visi pamokslai pradedami evangelijų ištraukomis (perikopėmis), išskyrus Didžiajam Penktadieniui skirtą pamokslą.

Penkiomis knygomis išėjęs naujasis *Punktų sakymų* leidimas vadinamas kritiniu dėl jame paskelbto dokumentinio paraidinio *Punktų sakymų* teksto perrašo ir atskleistų pamokslų teksto šaltinių, t. y. į pamokslus įdėtų įvairių autorių veikalų ir Šventojo Rašto citatų, parafrazių ir aliuzijų, kuriomis Sirvydas savo pamoksluose rėmėsi ir kurias jis komentavo.

Pirmojoje ir antrojoje kritinio leidimo knygoje yra išspausdinti *Punktų sakymų* tekstų perrašai su paaiškinimais ir komentarais.

Maždaug ketvirtadalį (25 proc.) PS pamokslų teksto sudaro biblinės citatos, išverstos iš lotyniškos Siksto ir Klemenso *Vulgatos* (1592). Lietuviško PS teksto biblinės citatos ir parafrazės buvo identifikuotos pagal *Vulgatos* tekstą. Sirvydas citatas labai tiksliai vertė pats arba tikslino jų ankstesnius vertimus pagal to meto oficialų lotynišką Siksto ir Klemenso *Vulgatos* tekstą. Dalį jo vartotų žodžių ir konstrukcijų galima rasti ir naujausiuose Šventojo Rašto vertimuose. Identifikuojant citatas ir parafrazes taip pat buvo naudotasi Wujeko *Naujojo Testamento* (1593) ir *Biblijos* (1599) vertimais. Iš viso PS lietuviškame tekste identifikuotos 999 biblinės citatos: (426 iš *Senojo Testamento* ir 573 iš *Naujojo Testamento*).

PS pamokslų tekste Sirvydas pavartojo 25 autorių citatas ir parafrazes, rėmėsi ir citavo Bažnyčios tėvus, prancūzų teologus mistikus, evangelikų liuteronų ir reformatų autorius:

Augustiną, Tomą Akvinietį, Jeronimą, Bazilijų Didįjį, Bernardą Klervietį, Ciceroną, Ulrichą Cvinglį, Grigalių Didįjį, Hugoną Senšerietį, Joną Auksaburnį, Joną Kalviną, Tertulianą, Martyną Liuterį ir kt. Dažniausiai Sirvydo cituota ir pasiremta Augustinu.

Pranešėja pažymėjo, kad koncentruota pamokslų santraukų minties raiška nulėmė biblinių aliuzijų populiarumą ir gausą. Aliuzijų įvaizdžius Sirvydas parinkdavo iš pačių įvairiausių Šventojo Rašto vietų ir sudėdavo greta. Ilgiausia aliuzijų grandinė apie žmogaus gyvenimo trumpumą sietina su šešiomis skirtingomis Šventojo Rašto knygomis: Psalmynu, Jobo knyga, Izaijo knyga, Išminties knyga, Ozėjo knyga ir Jokūbo laišku:

Trumpas pagiwenimas / kuriu trumpiby rodžia mumus raftas / kad metus mufu wadina worotinklieys (Ps 90,9) / *žoly* (Iz 40,6–8) / *žiedu* (Job 14,2; Iz 40,6–8) / *dumays aba garu* (Jok 4,14) / *šiešielu* (Job 14,2; Išm 5,9) / *praeygu graytu eldiios vnt wundenio / prafrkidimu paukščio vnt oro* (Išm 5,10–11) / *putu aba kunkalu vnt wundenio* (Oz 10,7) / *ir kitays wardays*.

Aliuzijos atskleidžia Sirvydo erudicijos lygį, parodo bažnytinės kalbos formavimosi pagrindą ir biblinių motyvų kelius į lietuvių kultūrą. PS tekste atpažinti aliuzijų įvaizdžius gana sudėtinga. Iš įvairių Šventojo Rašto ir religinių veikalų vietų parinktus įvaizdžius Sirvydas ypač natūraliai įkomponuoja į savo pamokslų teksto tėkmę. Visi PS aptikti įvaizdžiai kritinio leidimo rengėjų buvo kruopščiai tikrinti, kad nebūtų klaidingai priskirti paties Sirvydo meninės raiškos priemonėms.

Visų identifikuoatų citatų rodyklė pateikiama paskutinėje, penktojoje, šio leidimo knygoje.

Taigi PS pamokslų tekstas nėra vienalytis – jis sudarytas iš autorinio teksto ir intekstų – citatų, parafrazių, aliuzijų. Sirvydo autorinis tekstas dažnai yra tų citatų, parafrazių ar aliuzijų išaiškinimas ir komentavimas.

Trečioji kritinio leidimo knyga yra Virginiijos Vasiliauskiėnės monografija *Konstantino Sirvydo „Punktų sakymų“ struktūra, turinys ir šaltiniai*. Joje koncentruojamasi į *Punktų sakymų* struktūrą, turinį, pamokslų ir evangelijų ištraukų šaltinius, biblinės terminijos kilmę ir jos šaltinius bei šio pamokslų rinkinio sąsajas su kitais panašaus pobūdžio rašto paminklais.

Ketvirtojoje knygoje publikuojama Kristinos Rutkovskos monografija lenkų kalba *Konstantino Sirvydo Punktai sakymų – XVII amžiaus pirmosios pusės lietuvių ir lenkų kultūros paminklas*. Joje tiriama lenkiškas *Punktų sakymų* tekstas ir pristatoma Lenkijos senųjų tekstų tyrimo ir leidybos patirtis.

Viena svarbiausių šio leidimo naujovių – autorinio Sirvydo teksto atskyrimas nuo citatų. Iki šio leidimo pasirodymo *Punktai sakymų* buvo suvokiami kaip vientisi originalūs Sirvydo parašyti pamokslai. Citatos, parafrazės ir aliuzijos šių pamokslų tekste atskleidžia Europos krikščioniškosios kultūros kelius į lietuvių kultūrą, biblinių ir religinių simbolių įkultūrinimo laipsnį, bažnytinės ir biblinės kalbos formavimosi pamatus.

Tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad Sirvydas buvo gerai susipažinęs su ankstesnių religinių raštų lietuvių kalba autorių darbais ir jais rėmėsi. Preliminarus Sirvydo biblinių tekstų vertimo tyrimas rodo, kad lietuviška biblinė terminija kūrėsi dar prieš pirmųjų spausdintinių knygų pasirodymą ir buvo išplitusi lietuvių gyvenamose teritorijose. Užfiksuota akivaizdžių Sirvydo vartotos terminijos sąsajų ne tik su Mikalojaus Daukšos, bet ir Martyno Mažvydo, Baltramiejaus Vileto, Jono Bretkūno religiniais tekstais.

Lyginant pirmąją (1629 m.) ir antrąją (1644 m.) *Punktų sakymų* knygas buvo išsiaiškinta, kad antrojoje knygoje yra išlikusių senesnių, nei pirmojoje knygoje, leksikos ir rašybos ypatybių, nors ji pasirodė praėjus trylikai metų po pirmosios išleidimo. Šis faktas neakivaizdžiai rodo, kad, rengiant *Punktus sakymų*, galėjo būti naudotasi dar senesniais tekstais.

Daug dėmesio susilaukė Sirvydo veikale įdėtų evangelijų ištraukų vertimo autorystės problema, bet tyrimų rezultatai ir įžvalgos buvo išsibarstę įvairiose knygose ir straipsniuose. Vasiliauskienės atliktas tyrimas rodo, kad bažnyčiose skaitomų oficialių evangelijų ištraukų Sirvydas pats nevertė, bet paėmė iš senesnio neišlikusio evangelijų teksto leidimo, parengto Vilniaus vyskupijos tikintiesiems. Tos evangelijos buvo parengtos remiantis Mikalojaus Daukšos vertimu, išspausdintu jo postilėje. Sirvydas seniau išverstas evangelijų ištraukas pagedagavo pagal XVI a. pabaigoje išspausdintus oficialius vertimus: Siksto ir Klemenso *Vulgatą* ir Jokūbo Wujeko *Šventojo Rašto* vertimus į lenkų kalbą. Į antrąją knygą, išėjusią 1644 m., įdėtų evangelijų kalba yra senesnė, nes jų tekstai Sirvydo nebuvo pataisyti.

Dar vienas įdomus atradimas – akivaizdžios *Punktų sakymų* leksikos sąsajos su jo pirmuoju (senuoju) žodynu, kuris buvo išspausdintas apie 1620 m. Kiti vėlesni jam priskiriami žodynai kokių nors aiškiau įžvelgiamų sąsajų su *Punktų sakymų* kalba neturi.

Sirvydo vartojamos bažnytinės terminijos pradinė analizė paremia Zigmo Zinkevičiaus ir kitų lietuvių vardyno tyrėjų iškeltą faktą, kad anksčiausias bažnytinės terminijos sluoksnis sietinas su Rytų, o ne su Vakarų krikščionybės banga. Senajame Sirvydo pamokslų leksikos sluoksnyje nemažai gudizmų (rusėnizmų). Rusėnizmai (pavyzdžiui, *sūdai, sviečijimas, syla, miera, dūma, rūbai, tavoras, padvaria*), sudarę senąją religinės terminijos sluoksnį, vėlesniuose bažnytiniuose raštuose imti atnaujinti – keisti lietuviškais žodžiais arba kitais skoliniais. Formuojantis pačiam seniausiam lietuviškos bažnytinės terminijos sluoksniui ryškų pėdsaką turėjo palikti jotvingių žemės. Vienoda bažnytinė ir biblinė terminija buvo palyginti plačiai išplitusi lietuvių gyvenamose teritorijose, tačiau kiek plačiai, dar reikėtų kompleksiščiau tirti pasitelkiant ne tik rašto paminklus, bet ir kitus kultūros paveldo objektus. Į Rytų Prūsijos teritoriją ir į evangelikų liuteronų bažnytinius raštus ši bendroji terminija greičiausiai buvo perkelta dėl kontrreformacijos į Karaliaučių pasitraukusių lietuvių raštijos pradininkų ir kultūros veikėjų Martyno Mažvydo, Baltramiejaus Vileto, Abraomo Kulviečio, Jurgio Zablockio, Stanislovo Rapalionio ir kitų.

Dalis K. Sirvydo vartotos leksikos, ypač 1644 m. išleistoje knygoje, sietina su Gardino, Merkinės, Seirijų, Varanavo, Varėnos apylinkėmis. Šios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijos vaidmuo formuojant bažnytinę terminiją turėjo būti svarbus. Sirvydo darbų rėmėjas to meto Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius buvo kilęs iš Gardino.

Nusakydama tolesnę Sirvydo rašytinio palikimo tyrimo perspektyvą, Virginija Vasiliauskienė pabrėžė, kad svarbiausi atsakymai galėtų būti gauti tekstologiškai ištyrus ne tik visus Sirvydo raštus, bet ir prieš jį bei po jo išleistus XVI–XVII a. tekstus (tiek katalikiškus, tiek protestantiškus) ir juos sugretinus tarpusavyje ne tik kalbos, bet ir turinio bei naudotų šaltinių atžvilgiu (temos, motyvai, autoriai, kuriais buvo remtasi, tekstų citatos ir parafrazės bei jų šaltiniai). Labai svarbu paisyti tiriamų tekstų religinės tematikos ir paskirties. Pirmasis žingsnis ta kryptimi galėtų būti visų XVI–XVII a. išleistų evangelijų tekstų

sugretinimas ir jų vertimo bei redagavimo šaltinių nustatymas. Pavienių tyrimų sintetinis vaizdas bent iš dalies užpildytų archyvinių dokumentų apie to meto religinės literatūros autorius ir rengėjus spragas. Senujų bažnytinių raštų tyrimai turėtų įgauti ryškesnę tarpdisciplininį pobūdį. Prie jų tyrimų pirmiausiai turėtų prisijungti Biblijos ir Bažnyčios istorijos specialistai, kultūros istorikai.

Pasak Vasiliauskienės, turėtų būti sistemingiau ištirtas ir sukonkretintas Sirvydui talkinusio ir vėliau religinių raštų leidybą iš jo rankų perėmusio Jono Jaknavičiaus poveikis lietuvių raštijai apskritai ir jo įtaka Sirvydo darbams. Greičiausiai Jaknavičiaus vaidmuo arba pernelyg sureikšminamas, neįvertinus svarbiausių bažnytinių tekstų perimamumo faktoriaus ir kolektyvinio jų rengimo pobūdžio, arba per daug susiaurinamas, jei jo indėlis parengiant bažnyčiose skaitomas evangelijų ištraukas („Evangelia Polskie y Litewskie”) buvo išties ypatingas. Net tris šimtmečius trukęs šių evangelijų ištraukų skaitymas Lietuvos bažnyčiose turėjo įspausti ryškius pėsakus žmonių sąmonėje ir paveikti visus kalbos lygmenis ir stilius. Galbūt ne pats K. Sirvydas, o Jaknavičius arba kiti autoriai parengė vėlesnįjį Sirvydo vardu išleistą žodyną. Kaip minėta, pradinis Virginijos Vasiliauskienės tyrimas rodo ryškias *Punktų sakymų* leksikos sąsajas tik su senuoju (~1620) Sirvydo žodynu.

Autorės teigimu, atliekant tolesnius tyrimus taip pat labai svarbu nustatyti, kas ir koku mastu buvo perimta iš Mikalojaus Daukšos veikalų vėlesniųjų religinių raštų autorių. Reikėtų tiksliau įvertinti ir ankstesniųjų lietuviškai rašiusių evangelikų liuteronų autorių (Mažvydo, Vilento, Bretkūno) poveikį Daukšos darbams.

Vasiliauskienė pažymėjo, kad lietuvių kalbos ir kultūros tyrėjai Jurgis Lebedys, Zigmas Zinkevičius, Eugenija Ulčainaitė mini gausų būrį kitų to laikotarpio lietuvių religinės literatūros puoselėtojų, kurių autorystė jokiuose išlikusiuose darbuose nebuvo nurodyta, todėl svarbu nustatyti, kiek kolektyvinis buvo senųjų katalikiškų tekstų rengimo pobūdis ir kiek svarbu buvo laikytis jų tęstinumo tradicijos. Sirvydo *Punktuose sakymų* vieni evangelijų ištraukų tekstai atnaujinti labiau, kiti turi ryškesnių ankstesnio vertimo pėsakų, tad kiekvieną tokią ištrauką būtina tirti atskirai siejant su vertimų šaltiniais. Tos ištraukos galėjo būti parengtos ir skirtingų redaktorių.

Anot pranešėjos, Sirvydo ir kitų religinių raštų autorių tekstuose užfiksuotas kalbos įvairavimas paprastai siejamas su jų autorių ir redaktorių tarmės skirtumais. Beveik nėra tirta senesniojo ir naujesniojo kalbos sluoksnių susipynimo, susimaišymo tikimybė redaguojant ir taisant perleidžiamus bažnytinius tekstus. Stiprus tokio susipynimo įspūdis kyla analizuojant *Punktų sakymų* tekstą.

Šis penkiomis knygomis išėjęs Sirvydo *Punktų sakymų* leidimas turėtų būti svarbus ir įdomus ne vien lituanistams. Jis yra tarpdisciplininio pobūdžio, todėl skiriamas ir polonistams, kultūros istorikams, Šventojo Rašto vertimo, Bažnyčios istorijos, pamokslų žanro tyrėjams, ir visiems, kurie domisi kultūros istorija, biblistika ir krikščioniškąja lietuvių kultūra.

Mokslinio seminaro pabaigoje Virginija Vasiliauskienė, prisimindama Lietuvių kalbos instituto dr. Zitą Šimėnaitę ir jos prieš keletą metų išsakytą idėją, pateikė adaptuotą Sirvydo *Punktų sakymų* teksto fragmentą. Pranešėjos nuomone, adaptuoti *Punktų sakymų* fragmen-

tai padėtų geriau suvokti šio ne vien tik religinio, bet ir filosofinio veikalo turinį, įvertinti jo reikšmę lietuvių kultūrai ir rašomosios kalbos bei biblinės terminijos susiformavimui ir palengvinti jo analizę mokyklose ir universitetuose. Šiuo kritiniu leidimu, t. y. *Punktų sakymų* teksto ir jo šaltinių tyrimu, paremta adaptacija turėtų mokslinį pagrindą. Buvo įvardyti ir du didžiausi *Punktų sakymų* teksto suvokimo ir jo perteikimo dabartine kalba iššūkiai. Pirma, tai terminijos neapibrėžtumas šiuolaikiniuose Biblijos vertimuose, plg.:

SIRVYDAS (1629): *dūšia, dvasia (dvasas) / duch, dusza*.

VULGATA (1592): *spiritus, anima*.

WUJEKAS (1599): *duch, dusza*.

BIBLIA TYSIAŲCLECIA (2003): *duch, dusza*.

BIBLIJA (ARBA ŠVENTASIS RAŠTAS) (1999): *gyvybės alsavimas, gyvybė, dvasia, siela*.

Antra, tai ypač laisva senosios lietuvių kalbos žodžių tvarka, plg.:

Konstantino Sirvydo <i>Punktai sakymų</i>	Konstantino Sirvydo <i>Punktų sakymų</i> adaptuotas variantas
To rumčio iieškoio turtingafis anafay kuriuo fawo fenibey pafiremtu.	Anasai turtingasis ieškojo to ramsčio, kuriuo pasiremtų savo senybėj.
O izwiłk iog kádu tu darbu Wiešpats nuřiziaminimo fawo / ir miayles párodit tureio / rubus fawo nuwiłko.	O išvysk, jog Viešpats savo rūbus nusivilko, kada turėjo parodyt tą savo nusižeminimo ir meilės darbą.

Toliau pateikiamas Sirvydo *Punktų sakymų* III pamokslo V punktas ir doc. dr. Virginijos Vasiliauskienės adaptuota jo versija:

Sirvydo <i>Punktų sakymų</i> III pamokslo V punktas	Adaptuota <i>Punktų sakymų</i> III pamokslo V punkto versija
<i>Tu kas effi?</i> zmogus ira žimus Diewo futwerimas pagal dušios, del ios tobulibiu dewiniu. 1. DVšios tobulibe ira / iog turi prigimimu dwařingu ir iřmanunti. <i>Dwařia tieg tegul fuř griřta Diewop / kuris dawe iu.</i> Kas iz žmoniu žino tay / kas ira žmoř gaus / tiktay dwařas žmogaus / kuris ira iump	<i>Kas tu esi?</i> (Jn 1,19). Žmogus yra žymus Dievo kūrinys savo siela dėl septynių jos tobulybių. 1. Sielos tobulybė yra tai, jog ji turi dvasingą ir protingą prigimtį. ... <i>gyvybės alsavimas</i> (lot. <i>spiritus</i> ; lenk. <i>duch</i>) <i>sugriř pas Dievą, kursai jį davė</i> (Cit. Mok 12,7). Kas iš žmonių išmano, kas (juose) yra žmogaus (žmogiško) – tiktai žmogaus dvasia (dvasas), slypinti jame.

<p>2. Iog turi noru ir atminti. <i>Noras širdies mano ir malda Dievop delftis ažu iuos vnt izganimu.</i> <i>Atminčiu atminsiu / ir džiūs dušia mano manimp.</i></p>	<p>2. [Sielos tobulybė yra tai], jog ji turi troškimus (valią) ir atmintį: <i>... mano širdies troškimas ir mano malda Dievui yra už juos – jų išgelbėjimui (Cit. Rom 10,1). Aš apie tai nuolat galvoju, prislėgta yra mano dvasia (lot. anima; lenk. dusza) (Cit. Rd 3,20).</i></p>
<p>3. Iog dušia ne privažto materios teyp kaip kunas / kuriam reykia daugio dayktu / walgišklos / gierimo / rubu / wietos vnt giwenimo ir kitu. Bet dušia gal apfleyt be tu / ir išieius iz kuno / ne wieno daykto kunuy reykiamo ne privažto.</p>	<p>3. [Sielos tobulybė yra tai], jog siela nepriklauso nuo materijos kaip kūnas, kuriam reikia daugybės dalykų: maisto, gėrimo, rūbų, vietos kur gyventi ir kitų. Bet siela gali be jų apsieiti ir atsiskyrusi nuo kūno nė vieno kūnui būtino daikto nėra reikalinga.</p>
<p>4. Iog ira ne mirštunti. <i>Nebiiokites tieg tu kurie azumušta kunu / a dušios azumušt negal.</i> Rodžiafi tay ir iz tu / kurie iz numirusiu buwo prikielti. Nes iu dušias tasgi / kurios pirmay kuny giweno / kunuofna fawo per galiby Diewo fugružintas buwo. Teyp iaunikayčio ano sunaus nabšes / teyp ir Lazariaus dušia nuog Wiešpaties liepiama kunan fawo fugrižo.</p>	<p>4. [Sielos tobulybė yra tai], jog ji yra nemirtinga. <i>Nebijokite tų, kurie žudo kūną, bet negali užmušti sielos (lot. animam; lenk. dusze) (Cit. Mt 10,28).</i> Tai akivaizdu ir iš tų, kurie buvo prikelti iš numirusių, nes jų sielos, kurios pirma (anksčiau) jų kūne gyveno, Dievo galybe buvo į savo kūnus sugrąžintos. Taip, kaip to jaunuolio, našlės sūnaus, taip kaip Lozoriaus siela Viešpaties liepiama sugrižo į savo kūną (Aliuz. Lk 7,11–17; Lk 16,19–31).</p>

<p>5. Iog turi waldziu aba Wießpatifty faw duotu vnt wifu futwerimu. Teyp lkaytome ape tay. <i>Padarikime žmogu vnt wayzdo ir toligibes mu= fu ir tegul esti wirefniu vntzuwu mariu / ir pauksčiu aro / ir vnt wifu giwiiu / kurie kruti= nafi vnt žiemes. Ir Da= widas ape taygi teyp kaiba. Wifa padawey po kaioms io.</i></p>	<p>5. [Sielos tobulybė yra tai], jog jai yra duota valdžia arba viešpatavimas ant visa, kas gyva (kūrinijos). Apie tai taip parašyta:</p> <p><i>Padarykime žmogų pagal mūsų paveikslą ir panašumą; tevaldo jie ir jūros žuvis, ir padangių sparnuočius, ir galvijus, (ir visus laukinius žemės gyvulius,) ir visus žemėje šliaužiojančius roplius!</i> (Cit. Pr 1,26).</p> <p>O Dovydas apie tai taip sako:</p> <p><i>...padėjai visa prie jo kojų</i> (Cit. Ps 8,7).</p>
<p>6. Iog turi luofu noru / kurio nera kietuwofe. Pats žmogus gal faw aprinkt kokinoris day= ktu pagal fawo megu= mo buk tay piktu / buk gieru / kayp raštas biło. <i>Padeio taw wundeni ir vgni / katrop norefi / iz= tiefk runku tawo. Pokim žmogaus gyvenimas ir smertis / giera ir pikta / kas megs iam / tų bus duota iam.</i></p>	<p>6. [Sielos tobulybė yra tai], jog siela turi laisvą valią, kurios nėra gyvuliuose. Žmogus gali pats išsirinkti sau dalyką, kurio nori, pagal savo pomėgį: blogą arba gerą, kaip apie tai Šventajame Rašte pasakysite:</p> <p><i>Jis padėjo prieš tave ugnį ir vandenį; tiesk ranką į tą, kurį tu pasirenki. Prieš kiekvieną žmogų yra gyvenimas ir mirtis, ką žmogus pasirenka, tai bus jam duota</i> (Cit. Sir 15,16–17).</p>
<p>7. Iog turi dušiu pato= giu vnt wifokiu mokflu / žinios / ir kiekvienas day= les. <i>Sirdi dawe iemus vnt pranimio</i> (tułu dayktu). Ir teyp žmonių išmonia rado ir pramane wifokias dayles aba re= meflus káyp lkaytome rašty. Prieg tam ira pa= togi vnt gieribiu prigim= tui vnt teyfibes / meyles / ir vnt kitu.</p>	<p>7. [Sielos tobulybė yra tai], jog žmogaus siela yra talentinga (turi gebėjimus) visokiais mokslams, žinioms ir kiekvienam amatui.</p> <p><i>...suprantančią širdį davė jiems</i> (įvairių dalykų) (Cit. Sir 17,6)</p> <p>Taigi žmonių protas atrado ir sukūrė visokius amatus, kaip Šventajame Rašte skaitome (Aliuz. Pr 4,20-22). Be to, siela yra apdovanota įgimtomis (natūraliomis) dorybėmis: teisingumu, meile ir kitomis.</p>

<p>8. Iog ira patogi vnt aukštėniu Diewo dowa= nu / kurias praeyt prigi= mimu. Tokios ira tikie= mas / wiltis / meyte ir ki= tos / per kurias tumpà žmogus Diewo prigimi= mo byndriniku. <i>Per kuri</i> (tay ira Iezu Christu) <i>labay didzius ir brun= gius mumus žadeimus dowanoio / idant per iuos taptume dālinikays Die= wo prigimimo.</i></p>	<p>8. [Sielos tobulybė yra tai], jog siela geba imti iš Dievo didžiausias dovanas, kurios pranoksta prigimtį. O tokios (dovanos) yra tikėjimas, viltis, meilė ir kitos, per kurias žmogus tampa dieviškosios prigimties dalininkas.</p> <p><i>Drauge jis</i> (tai yra Jėzus Kristus) <i>mums padovanojo ir brangius bei didžius pažadus, kad per juos taptumėte dieviškosios prigimties dalininkais</i> (Cit 2 Pt 1,4).</p>
<p>9. Iog turi patogiby vnt vmžinos laymibes dungaus karalistey / ku= ri vžguli fwiefiami re= gieimi weydo Diewo / ir tami wifagiera žmogaus ažulirakina. <i>Aš tieg paradifiu wifa giera taw / tay ira mani pati. Toligus iām busime / iog regiesime ii kayp ira.</i></p>	<p>9. [Sielos tobulybė yra tai], kad ji gali pasiekti amžinąją palaimą dangaus karalystėje, palaimą, kylančią reginti akinantį Dievo veidą (pavidalą), ir čia slypi visas žmogaus (žmogiškasis) gėris.</p> <p><i>Aš padarysiu</i> (teigia), <i>kad praeis prieš tave visas mano gerumas</i> (Cit. Iš 33,19), (tai yra save patį). <i>...būsime panašūs į jį, nes matysime jį tokį, koks jis yra</i> (Cit. 1 Jn 3,2).</p>
<p>Tas ir kitas fawo dušios to= bulibesžmogus regie= damas / wifus tos žiemes dayktus / kayp tol letėfnius ažu fawi / paniekins faw / ir del iu dušios fawo teypbrungiosne terios / atmindamas vnt anu žodžiu Wiešpaties.</p>	<p>Žmogus, regėdamas šias ir kitas savo sielos tobulybes, paniekins savyje visus žemiškuosius dalykus kaip daug už save menkesnius ir nepraras dėl jų tokios brangios savo sielos, atmindamas šiuos Viešpaties žodžius:</p>
<p><i>Ku padėst žmo= guy / iey wifu fwietu apturetu / a dušiu fawonuteriotu aba koki duosmaynu žmogus ažu dušiu fawo?</i> Pažinkig žmogau kas efsi pagal dušios fawo / kayp didis ir kayp brungus.</p>	<p><i>Kokia gi žmogui nauda, jeigu jis laimėtu visą pasaulį, o pakenktų savo gyvybei?! (lot. animam; lenk. duszy) Arba kuo žmogus galėtu išsipirkti savo gyvybę?(lot. anima; lenk. duszę)</i> (Cit. Mt 16,26).</p> <p>Tad susiprask gi (susivok), žmogau, kas tu esi savo siela, koks didis ir koks brangus.</p>